
van Ter Apel verworven op voorwaarde dat zij het kerkgebouw zou onderhouden voor de eredienst. Na de definitieve scheiding van kerk en staat in 1848 bleef de stad zich aan die verplichting gebonden voelen. Het gevolg was dat de financiële lasten voor de hervormde gemeente relatief laag bleven. Voor de veel dieper in de buidel tastende leden van ‘jonge’ kerken was religie een spil van hun bestaan, essentieel en onderwerp van heftig debat. Die ideologische heftigheid ontbrak in de Kloosterkerk, maar de verbeteren wil om het eigen geloof te verbreiden óók. Met name in het veengebied – de wereld van turfgravers en plaggenhutten – zou blijken dat haar activiteit beperkt bleef.

Vollrath Remetius Sikkes in Ter Apel, 1870-1877

Nadat Cappenberg na 45 jaar met emeritaat was gegaan en F.H. Germs het al na een jaar voor gezien hield kreeg Ter Apel in 1870 wederom een predikant van Duitse komaf. De familie kwam uit Oost-Friesland, waar Vollrath Remetius in Bunde was geboren in 1837.³³ Net als zijn vader E.H. Sikkes, tussen 1845 en 1886 predikant in Beerta, had hij theologie gestudeerd aan de Groninger universiteit. Sikkes jr. publiceert in 1867 een aantal preken, waaruit zijn opvattingen bleken. Hij bestreed de neiging van de orthodoxie om de waarheid in vaste leerstellingen te willen verankeren. Sikkes gaf daarvoor als argument dat Jezus geen op schrift gestelde leer had nagelaten. Niet een onveranderlijk dogma vormde het hart van het christendom, maar opvoeding in de liefde. De mens, zo volgde Sikkes de Duitse theoloog Friedrich Schleiermacher (1768-1834), bezat van nature een gevoel van afhankelijkheid van een hogere macht. Deze aanleg werd door het evangelie ontwikkeld. De juiste richting werd gewezen door Jezus Christus, de ‘hervormer der menschheid’. Het doel van dit proces bestond niet uit orthodoxie (‘lettervergoding’), maar uit zelfopofferende liefde, vermogen om tegenslagen te verdragen en vertrouwen in het leven:

Wij betreuren het dus niet, dat Jezus ons geene geschriften heeft nagelaten, want de godsdienst, die het hart ten woonplaats heeft, zij laat zich niet schrijven op perkament; veeleer, wij verblijden er ons over, dat hij ons door zijnen geest tot zelfstandig denkende, tot zelfstandig handelende wezens wil vormen, die God zullen aanbidden, niet door middel van een boek of priester, maar die zullen knielen voor een Wezen, waaraan ons eigen hart en onze eigene rede behoefte hebben.³⁴

³³ W. Duinkerken, *Hervormde predikanten in Drenthe*, Veenwouden 1997, 74. Vader E.H. Sikkes, geboren in 1810, stond in Beerta. Hij zou in 1870 zijn zoon bevestigen in Klooster Ter Apel.

³⁴ V.R. Sikkes, *Zestal Leerredenen*, 's-Hertogenbosch 1867, 73.

Geloof veredelde de mens, gesteund door het vooruitzicht van eeuwig leven en hereniging na de dood. Met dit standpunt stond Sikkes nog dicht bij de Groninger Richting. Zelf zag hij er echter